

УДК: 364-78:81'373.6

DOI: 10.24144/2524-0609.2025.56.182-187

Приймак Олег Миколайович

доктор історичних наук, професор
професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна
olegpriimak75@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-0896-1431>

Масюк Олег Петрович

доктор філософських наук, доцент
професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна
masiukoleg@np.znu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-3853-5863>

Бойко Ганна Валентинівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Запорізький національний університет, м.Запоріжжя, Україна
hannaboyko@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-1610-5793>

СЕМАНТИКА ТА ЕТИМОЛОГІЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Анотація. Відправним кроком в окресленій актуальності статті є теза про те, що дослідження генези понятійно-категоріальної бази є невід'ємною складовою методології будь-якої науки, в тому числі й соціальної роботи. Саме в цьому руслі авторами визначена теоретична та практична значущість висвітлення питання походження і еволюції сутності поняття «соціальна робота». Мета публікації полягає у дослідженні семантики та етимології поняття «соціальна робота». Методологічною основою статті став міждисциплінарний когнітивний підхід, принципи неупередженості, об'єктивності, історизму та багатофакторності. Реалізація їх стала можливою шляхом використання методів індукції, дедукції, логічного, історичного, синтезу, класифікації, ретроспективного, просопографії, наративного, а також етимологічного, семантичного та когнітивного аналізу. В статті охарактеризовано комплекс передумов інституціалізації понятійної номінації «соціальна робота». Доведено, що він формувався у II пол. XIX ст. в контексті перетворення соціально орієнтованих практик з добровільно-факультативних на професійні, визнання науковцями попередніх назв застарілими та невідповідними потребам часу. В ході аналізу виявлено умови та причини вибору поняття «соціальна робота», як маркеру соціально орієнтованих практик із семантичного ряду однотипних назв. Досліджено процес популяризації, поширення та узвичаєння його у відповідному професійному лексиконі протягом XX ст. Значної уваги відведено проблемі інституціалізації, семантичної та етимологічної еволюції поняття «соціальна робота» в Україні.

Ключові слова: соціальна робота, семантика, етимологія, соціальна медицина, соціальна педагогіка.

Актуальність теми дослідження. Дослідження еволюції понятійно-категоріальної бази є невід'ємною складовою методології будь-якої науки. Особливої ваги та значущості воно набуває там, де виникає необхідність сенсорного узгодження понять та дефініцій теоретичного, практичного й освітньо-професійного сегментів. В цьому контексті, актуальність вивчення походження та генези значення поняття «соціальна робота» не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, невирішеної раніше частини загальної проблеми. Окремі аспекти проблеми інституціалізації понятійної номінації «соціальна робота» розкриті в працях О.Безпалько [1], О.Горпинич [2], О.Іванченко [4], А.Капської [5], Г.Попович [9], Т.Семигіної [12], А.Фурман та М.Підгурської [15]. При цьому, найбільш розлогого висвітлення отримали питання сутності та змісту сучасних підходів до визначення досліджуваного поняття, синонімічного зв'язку його з іншими назвами сучасних соціально орієнтованих практик, операціоналізації наукових термінів родоутворюючого, ключового та похідного рівнів. Але поза увагою залишаються моменти еволюції семантичного та етимологічного змісту словосполучення «соціальна робота» у XX – XXI ст., зв'язку останнього із застарілими назвами допрофесійної доби, а також соціально-історичних чинників та факторів, що

вплинули на трансформацію сенсорного охоплення об'єктивної дійсності ноуменом «соціальна робота».

Мета статті: дослідження семантики та етимології поняття «соціальна робота». Методологічною основою статті став міждисциплінарний когнітивний підхід, принципи неупередженості, об'єктивності, історизму та багатофакторності.

Виклад основного матеріалу. Міждисциплінарний характер предмета дослідження обумовив використання когнітивного підходу, до вершин парасолі якого ввійшов науковий доробок теорії соціальної роботи, історіографії історії соціальної роботи, соціальної педагогіки та соціальної медицини, семантики, етимології, філософії наукового пізнання та історичного мовознавства. Дотримання принципів об'єктивності, історизму, неупередженості та багатофакторності стало можливим завдяки застосуванню таких загальнонаукових методів пізнання, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, історичного, логічного, класифікації, а також міждисциплінарних – ретроспективного, просопографії, наративного, когнітивного, етимологічного та семантичного аналізів.

В межах об'єкта нашої публікації родоутворюючою категорією виступає «соціальне». Вперше до філософського та наукового обігу вона введена Ж.-Ж. Руссо у 1762 р. в роботі «Суспільна угода» в контексті семантичного протиставлення понять «природ-

не» (фр. *naturel*) – «суспільне» (фр. *sociale*). Синонімічність останньої пари, в умовах статусу французької, як мови міжнародного спілкування і володіння нею, як маркеру приналежності до освічених верств людства, вже на поч. XIX ст. призвело до втрати категорією «соціальне» своєї первинної семантики й поширення серед філософів та суспільствознавців.

Сформульоване К.Марксом визначення «соціального» приходиться до наукового обігу з німецької мови в сер. XIX ст. [14, с.614]. Протягом позаминулого сторіччя «соціальне» стає неологізмом в англійській, іспанській, італійській, португальській та інших мовах. Ця наукова категорія, у вузькому розумінні, слугує або індикатором приналежності явища, процесу, факту, події до соціальної сфери життя суспільства, або, в широкому, виступає показником соціальності дій, відносин в інших – політичній, економічній, культурній, релігійній – сферах. Завдяки своїй семантичній невизначеності та відсутності співвіднесення з понятійними реаліями вона як не найкраще підійшла на роль певної ідеології. Принаймні такі мотиви ми зустрічаємо в роботі Е. Дюркгейма «Про поділ суспільної праці» [10, с.24].

В цьому контексті слід звернути увагу, що в офіційній документації Російської імперії поняття, до складу яких входила категорія «соціальне», не використовувалися. Причин такого стану речей, на нашу думку, було декілька. З одного боку, на зламі XVIII – XIX ст. це було пов'язане з сприйняттям вищими імперськими колами революції та республіканського устрою у Франції, як світоглядної загрози монархічному ладу в Росії. З іншого – протягом II пол. XIX ст. – ця філософська та наукова категорія стала підцензурною, що може бути пояснене реакцією влади на поширення соціалістичних ідей у суспільстві та чисельні замаху есерів на імператорів і державних осіб. Замість слова «соціальне», як правило, вживалося «суспільне» (як приклад: суспільне призіння, суспільна благодійність, суспільні відносини) [4, с.57].

Дотримання принципу об'єктивності під час етимологічного аналізу наукових понять, що утворені з використанням категорії «соціальне», вимагає визнання 40-60 рр. XIX ст., як періоду глибинного переосмислення їх змісту. Напередодні цього хронологічного бар'єру чітко окреслилася тенденція виокремлення суспільствознавчих наук з філософського світогляду (у якості прикладу тут можна згадати еволюційну триаду «соціальна фізика» «соціальна філософія» «соціологія»). В ній, в тому числі, знайшли відображення процеси, що свідчили про кризу тих соціальноорієнтованих практик, які мали характер добровільності, факультативності, необов'язковості. Натомість, з сер. XIX ст. спостерігається перетворення їх на професійну діяльність [15, с.108]. Крім того, має місце структурування наукового світогляду та окреслюються проблемні поля гуманітарних і суспільствознавчих наук.

Соціальні патології та проблеми, потреби та умови життя нужденних, депривованих верств, осіб, які потребують сторонньої допомоги, мають особливі запити, потрапили у складні життєві обставини, хронічно та соматично хворі в означений період стали поліоб'єктом кабінетних і польових досліджень, цілеспрямованого впливу і професійної діяльності. Полісуб'єктом, в цьому контексті, виступив конгломерат організаційних систем, який умовно можна поділити на три сегменти: 1) освітньо-виховний (педагогічний); 2) медико-профілактичний; 3) суто соціальноорієнтований. При цьому, в межах першої пари вже склалися і вдосконалювалися елементи ор-

ганізаційних структур (початкові, середні, середньо спеціальні, вищі навчальні заклади, санітарно-профілактичні та фельдшерські пункти, лікарні, шпиталі тощо), а також діяли заклади професійної підготовки кадрів. Але соціальноорієнтована діяльність для співробітників освітньо-виховних та медико-профілактичних установ була не першочерговою. По відношенню до профільних повсякденних функціональних обов'язків остання виступала, як узвичаєна норма. Тому включення її до переліку обов'язкових напрямів праці вважалося не лише доречним, а й відкривало перспективи організаційного та штатного зростання, отримання державних чи муніципальних субвенцій, підтверджувало значущість соціальної місії вчительської та лікарської спільнот. Щодо третьої – суто соціальноорієнтованої організаційної системи – також варто констатувати розгалуженість структури елементів (органи соціального попечительства, опіки, допомоги, забезпечення, емеритури, суспільного та державного призіння, патронажу, бюро працевлаштування та соціального сприяння, благодійні установи тощо). Втім, хоча соціально спрямована діяльність для неї була профільною і першочерговою, але закладів професійної підготовки кадрів в ній не існувало.

До того ж, в кожній європейській країні існувала мережа державних, відомчих установ, церковних, філантропічних та громадських організацій соціальної місії та функції яких були безпосередньо пов'язані з допомогою особам й групам осіб, що опинилися в складних життєвих обставинах. Внаслідок того, що переважна більшість країн були монархіями, офіційними попечителями системи соціальноорієнтованих закладів за традицією, ставали дружини або матері вінценосців. Це, на семантичному рівні, персоналізувало соціальну відповідальність останніх, цementsуючи її на рівні обов'язкової благодійності. Такий стан речей обумовив закріплення на рівні держави патримоніальної моделі ставлення до нужденних та гальмував виникнення назрілого на той час напрямку раціонального публічного управління – соціальної політики (в тому числі і як понятійної номінації) [8, с.183].

Інтенсифікація ринково-капіталістичної трансформації, промисловий переворот, урбанізація суспільства у II пол. XIX ст. в Європі та Північній Америці обумовили ускладнення та розширення соціальноорієнтованих практик. Осмислення сутності останніх, в руслі теології та філософії, не відповідало вимогам часу, що спонукало дослідників до застосування доробку наукового світогляду. Спочатку це мало прояв у випуску друкованих періодичних часописів з тем соціального призіння та благодійності, а також фундаментальних ювілейних видань з розлогою історією, статистикою, візуальними матеріалами результатів діяльності соціально орієнтованих установ. Час від часу в європейських столицях проводилися з'їзди, конгреси, конференції вчителів, лікарів, службовців органів місцевого самоврядування та муніципалітетів, благодійників. Поряд із збірками тез виступів у світ почали виходити перші фундаментальні теоретичні праці. Саме на їх сторінках, протягом останньої чверті XIX ст., вперше підіймаються питання методологічного рівня. Серед них проблеми формування понятійно-категоріальної бази та визначенню професійної самоназви відведено окреме місце.

Спроби окреслення соціально орієнтованих практик в обрії педагогічної діяльності почали з'являтися у наукових дослідженнях з 1840-х рр. Серед авторів, які приділили увагу цьому питанню слід згадати К.Магера, А.Дістервега, І.Г.Песталоцці. Але квінте-

сенцією поглядів найбільш прогресивних представників освітньо-виховної або педагогічної організаційної системи щодо досліджуваної проблеми стала праця П.Наторпа «Соціальна педагогіка. Теорія виховання волі на основі спільності», що вийшла у світ у 1899 р. Особливу увагу в її змісті відведено питанню формування в теорії педагогіки третього педагогічного простору – соціуму. Виховання та освіта були розглянуті П. Наторпом в контексті взаємозв'язку індивіда – спільноти – суспільства. «Людина стає «людиною» тільки в людському суспільстві. І навпаки, – писав дослідник, – існує і розвивається людське суспільство виключно завдяки людській освіті її членів. Щоб втримати в пам'яті ці необхідні взаємостосунки між суспільством і освітою, ми використовуємо вираз «соціальна педагогіка» [8, с.172]. Предметом останньої, як науки, у книзі визначено соціальні умови освіти і освітні умови соціального життя. В свою чергу, інструментом її виступає соціальне виховання, семантична сутність якого, згідно аналізу поглядів П.Наторпа сучасною вітчизняною дослідницею О.Безпалько, полягає у забезпеченні умов для освіти особистості, формування її соціальності в спеціально створюваних соціальних інститутах. Тобто, в етимологічному відношенні, поняття «соціальна педагогіка» виникло у 1899 р. і визначене його автором – П.Наторпом – як «визнання того факту, що виховання індивіда у всіх відношеннях обумовлено соціальними причинами, так само, як з іншого боку надання людині орієнтованої спрямованості суспільного життя залежить від відповідного цій спрямованості виховання осіб, які мають брати участь у цьому житті» [8, с.174].

Близько до того часу в медицині актуальності отримали проблеми гігієни та охорони здоров'я, на підґрунті яких на поч. ХХ ст. буде сформовано дослідницьке поле соціальної медицини. Ключові моменти їх висвітлювалися в курсах лекцій викладачів європейських, в тому числі й Київського, вишів. Окремі аспекти ролі медицини у забезпеченні соціального здоров'я населення знайшли розкриття в працях вітчизняних земських лікарів М.Уварова, М.Тезякова та П.Кудрявцева [4, с.51].

В свою чергу, протягом ХІХ ст. в країнах Європи та Північної Америки інституціалізованого вигляду набувають національні самоназви суто соціально орієнтованої організаційної системи – «суспільне призиріння», «патронаж», «опіка», «піклування», «громадська благодійність», «соціальна допомога», «соціальне сприяння», «філантропія» тощо. Таке багатоманіття назв було віддзеркаленням науково-теоретичного плюралізму дослідників соціальних проблем. Але з часом все більш помітною тенденцією перед останніми стає прихильність до соціологічної парадигми, у становленні якої визначальну роль відіграла праця французького соціолога Е. Дюркгейма «Про поділ суспільної праці» (1893 р.). В останній визначено зв'язок феноменів «колективності» та «особистості». Значущість цього положення полягала у відповідності колективізму історичним формам практики роботи в громаді, благодійних організаціях, товариствах [10, с.26]. Теза стосовно значущості реститутивного кооперативного права про недоречність стигматизації за вчинок стала базисом окреслення стратегії професіоналізації соціальноорієнтованої діяльності. Ідея Е. Дюркгейма стосовно праці за контрактом в соціальній сфері кристалізувалася в положення не добровільності, а обов'язковості взятих на себе повноважень. В решті-решт сформульований соціологом термін «суспільна праця» («travail social») дозволяв робити в тій самій французькій, і

навіть англійській мовах, різні еквіваленти – від «суспільної роботи» до «соціальної праці» [15, с.119].

В окреслених умовах у червні 1900 р. в Парижі в межах Всесвітньої виставки було скликано ІІІ Міжнародний Конгрес благодійних сил. Участь у ньому прийняли делегати з 36 країн. Під час засідань обговорювалися питання стану і подальшого розвитку теорії та практики соціального захисту, державного призиріння, приватної, громадської та церковної благодійності, допомоги бідним, дітям, сиротам, особам з інвалідністю, хворим на туберкульоз тощо. Особливої уваги отримала проблема уніфікації самоназви сфери професійної діяльності. У якості можливих варіантів делегатам Конгресу були запропоновані три підходи: 1) соціальна благодійність (Мері Річмонд, від представників із США), 2) соціальна діяльність (Альбрехт, від німецької групи), 3) соціальна робота (Симон Паттен, від учасників з Франції). Дві перші пропозиції підтримки не мали. Аргументами цьому слугувало те, що в умовах професіоналізації праці ідея Альбрехта не містила меж цілеспрямованої дії, а М.Річмонд – визначалася добровільністю. В свою чергу третя пропозиція – від представника приймаючої країни – мала чіткі риси наслідування «travail social» Е.Дюркгейма та підкреслювала не факультативність, а обов'язковість, регламентованість, професіоналізм роботи. Інституціалізація цієї понятійної номінації в науковому просторі сприяла оновленню понятійно-категоріальної бази як теорії, так і практики соціальної роботи [4, с.54].

Втім визнання й закріплення у повсякденній практиці поняття «соціальна робота» відбувалося ще протягом першої третини ХХ ст. Доказом цього може служити використання в діловій документації соціально орієнтованих установ і навіть законодавстві деяких держав застарілих назв. Так, наприклад, у підросійській Україні передреволюційного періоду визнаною залишалася назва «державне призиріння», яка була замінена в УРСР поняттям «соціальне забезпечення» (семантичні зміни тут простежуються навіть на рівні назв відповідальних за реалізацію соціальної політики вищих органів радянської влади): Міністерство державного призиріння (з 5 травня 1917р.) Народний комісаріат державного призиріння (14 листопада 1917 р.) Народний комісаріат соціального забезпечення (з 1923 р.) Міністерство соціального забезпечення (з 1946 р.) [13, с.99; 8, с.132]. В Німеччині заміна словосполучення «соціальне забезпечення» одразу двома поняттями – «соціальна робота» та «соціальна педагогіка» відбулося лише наприкінці 1950-х рр. (в руслі заміни професії «працівник сфери соціального забезпечення, добродійної установи, народний опікун» на «дипломований соціальний працівник»). Схожа ситуація мала місце і в Чехословаччині [3, с.86]. Певної етимологічної складності додавало й відкриття у ХХ ст. у медичних вишах кафедр соціальної гігієни в Берлінському університеті (1920 р.), в Харківському та Одеському медичних інститутах (1923 р.) А також зміна назви навчальної дисципліни «соціальна гігієна» на «соціальна медицина та охорона здоров'я» у 1990-х рр.

Із здобуттям незалежності перед Україною посталала низка першочергових завдань, до переліку яких ввійшла й розбудова принципів концепції соціальної, а згодом і соціально-сервісної держави. Під загальним керівництвом профільного Міністерства (- соціального захисту (з 1991 р.) праці та соціального політики (з 1997 р.) соціальної політики (з 2010 р.)) поступово створюються організаційні структури закладів соціального захисту населення, центрів соціального обслуговування, служб у спра-

вах дітей, сім'ї та молоді, ювенальної поліції тощо. Шляхом створення інституту прийомної сім'ї та дитячих будинків сімейного типу відбувається реформування інституційної системи виховання. Поряд із публічними соціально спрямованими установами з'являються міжнародні, громадські, приватні благодійні установи та волонтерські організації. Складним шляхом відбувається генеза профільної нормативно-правової бази.

З метою забезпечення закладів соціальної сфери професійним кадровим складом, беручи до уваги досвід Німеччини, вперше в Україні у вищих навчальних закладах відкрилися спеціальності «соціальна робота» (напрямок підготовки – соціологія, з 1991 р.) та «соціальна педагогіка» (напрямок підготовки – педагогіка, з 1992 р.). Для того, щоб навчальний процес отримав належну якість були відкриті спеціалізовані вчені ради для захисту кандидатських та докторських дисертацій зі спеціальності «соціальна педагогіка» та «психологія соціальної роботи»; з 2017 р. почалася підготовка докторів філософії за освітньо-науковою програмою «соціальна робота». Попит на фахову навчальну та наукову літературу поступово задовольняється виходом з друку чисельних підручників, посібників, курсів лекцій, монографій, наукових фахових видань тез конференцій. Таким чином, протягом останніх 34 років, завдяки широкому розвитку практик та теорії, в Україні відбувається не лише узвичаєння, а й інституціалізація поняття «соціальна робота».

Методологічне осмислення зазначеного вище поняття потребує, у відповідності до мети публікації, проведення семантичного й етимологічного аналізу. У хронологічному порядку класичні визначення терміну «соціальна робота» можна розташувати наступним чином: 1) це «вплив професіоналів, громадськості та соціальних інститутів на суспільство шляхом формування і реалізації соціальної політики, спрямованої на створення сприятливих умов життєдіяльності кожної людини і сім'ї» [5, с.14]; 2) це «професійна діяльність соціальних інституцій, державних і недержавних організацій, груп і окремих індивідів із надання допомоги у здійсненні успішної соціалізації особами чи групам людей у випадках, коли за відсутності належних умов у суспільстві або особистих вад їх соціалізація утруднюється, призупиняється або відбувається у зворотному напрямі» [6, с.11]; 3) це «робота із ситуаціями, зумовленими соціальною дезадаптацією клієнтів (індивідуальною, сімейною, суспільною), яка пов'язана з економічними, політичними, культуральними та духовними умовами їх життєдіяльності і усвідомлюється як несприятлива. Тому вони орієнтовані на реалізацію потреб клієнтів через допомогу, розвиток їх внутрішніх і залучення зовнішніх ресурсів, а також зміни або реформування окремих елементів соціальної системи задля покращення умов життєдіяльності людини» [9, с.6]; 4) це «наука про закономірності і принципи функціонування та розвитку конкретних соціальних процесів, явищ, відносин, їх динаміку під цілеспрямованим впливом організаційних, психолого-педагогічних і управлінських факто-

рів при захисті громадянських прав та свобод особи в суспільстві. Це особливий державно-громадський організм, закликаний вчасно реагувати й компетентно розв'язувати соціальні проблеми на всіх рівнях структури суспільства» [2, с.68]; 5) це «сукупність професійних дій спрямованих на вирішення різноманітних гострих соціальних проблем захисту і допомоги населенню; створення механізмів прогнозування, які дозволяють б регулювати співвідношення спеціалістів різного профілю адекватно розвитку системи соціального обслуговування» [7, с.12]; 6) це «складова соціального забезпечення, яка реалізується в сфері соціального захисту й спрямована на надання допомоги тим категоріям громадян, котрі потрапили в складні життєві обставини» [13, с.97]; 7) це «заснована на практиці професія та академічна дисципліна, яка сприяє соціальним змінам та розвитку, соціальній згуртованості, активізації та звільненню людей» [12, с.6]. Безумовно цей перелік не є повним, але він цілком віддзеркалює фундаментальний принцип триєдності соціальної роботи, як галузі наукового знання, практики та напряму професійної освіти. Разом з цим, слід звернути увагу на зміни у співвідношенні її семантико-етимологічного поля з, з одного боку, й з іншого – соціальної педагогіки, соціальної медицини та охорони здоров'я. В контексті еволюції Стандартів вищої освіти та Переліку галузей знань чітко простежуються тенденції «поглинання» соціальної педагогіки соціальною роботою, а також охоплення їх рамкою когнітивного коридору охорони здоров'я.

Висновки. Таким чином, комплекс передумов інституціалізації понятійної номінації «соціальна робота» сформувався у II пол. XIX ст. завдяки перетворенню соціально орієнтованих практик з добровільно-факультативних на професійні, а також визнанню дослідниками основних передуючих лінгвістичних форм застарілими та невідповідними вимогам часу. На зламі XIX – XX ст. досліджуване поняття знаходилось в одному семантичному ряді з термінами «соціальна педагогіка», «соціальна гігієна», «соціальна діяльність» та «суспільна благодійність». Але у 1900 р., внаслідок низки факторів, саме воно було визнане найбільш відповідним дійсності маркером на III Міжнародному Конгресі благодійних сил. Поширення і узвичаєння його у відповідному професійному лексиконі серед теоретиків та практиків соціальної роботи відбулося у більшості розвинутих країн у XX ст. Втім, в Україні, в силу низки політичних та ідеологічних причин, цей процес розпочався лише на поч. 1990-х рр. Етимологічний спектр останнього змінювався згідно із законом діалектики «заперечення заперечення» шляхом «суспільне признання» – «соціальне забезпечення» – «соціальна робота». Насьогодні чисельні визначення «соціальна робота» відповідають європейському вектору розвитку нашої країни і сформульовані за принципом єдності теорії, практик та професійної освіти. Перспективи подальшого дослідження висвітленої у публікації теми можуть бути пов'язані з застосуванням когнітивного підходу у розкритті питань методології, теорії та практики соціальної роботи.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 176 с.
2. Горпинич О.В. Соціальна робота в Україні: стан та перспективи розвитку. Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Сер. № 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. 2004. № 1 (23). С.67–74.
3. Євтух М.Б. Носко М.О. Грищенко С.В. Соціальна робота в зарубіжних країнах. Київ: СПД Чалчинська Н.В., 2016. 169 с.
4. Іванченко О.О. Традиції та новаторство земських практик у соціальній роботі в Україні. дис. ... докт. філософії (PhD) за спец. 231 Соціальна робота. Запоріжжя, 2021. 246 с.
5. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю. Київ: УДЦССМ, 2001. 219 с.
6. Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. 2-ге вид., допов. і випр. Київ: МАУП, 2003. 168 с.
7. Поліщук В.А. Соціальна робота як феномен сучасної цивілізації. Соціальна робота: підручник / за ред. Н. Г.Ничкало. Тернопіль: ВАТ «ТВПК «ЗБРУЧ», 2010. С.10-49
8. Поліщук В.А., Янкович О.І. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи: курс лекцій. Тернопіль: ТДПУ, 2009. 256 с.
9. Попович Г.М. Умови інституціоналізації соціальної роботи в Україні: автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03. Київ, 2004. 20 с.
10. Рожанська Н.В. Загальна соціологічна теорія: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 336 с.
11. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
12. Семигіна Т.В. Міжнародна соціальна робота: глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. Вісник АПСВ. 2015. № 1-2. С. 6-11
13. Тищенко О.В. Сутність соціальної роботи як складової соціального забезпечення. Наукові праці Національного авіаційного університету. Сер.: Повітряне і космічне право. 2013. № 3 (28). С.97–101.
14. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С.Сковороди; [редкол.: В.І.Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.
15. Фурман А.В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 174 с.

References

1. Bezpalko, O.V. (2005). *Sotsialna robota v hromadi* [Community social work]. Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian]
2. Horpynych, O.V. (2004). *Sotsialna robota v Ukraini: stan ta perspektivy rozvytku* [Social work in Ukraine: state and development prospects]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.P.Drahomanova, Series: Sotsiologhiia. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. Upravlinnia*, 1 (23), 67–74. [in Ukrainian]
3. Yevtukh, M.B., Nosko, M.O., & Hryshchenko, S.V. (2016). *Sotsialna robota v zarubizhnykh krainakh* [Social work in foreign countries]. SPD Chalchynska N.V. [in Ukrainian]
4. Ivanchenko, O.O. (2021). *Tradytzii ta novatorstvo zemskykh praktyk u sotsialnii roboti v Ukraini* [Traditions and innovation of zemstvo practices in social work in Ukraine]. Unpublished PhD dissertation. Zaporizhzhia. [in Ukrainian]
5. Kapska, A.Y. (2001). *Sotsialna robota: deiaki aspekty roboty z ditmy ta moloddu* [Social work: some aspects of work with children and youth]. UDTSSM. [in Ukrainian]
6. Lukashevych, M.P., & Myhovych, I.I. (2003). *Teoriia i metody sotsialnoi roboty* [Theory and methods of social work]. MAUP. [in Ukrainian]
7. Polishchuk, V.A. (2010) *Sotsialna robota yak fenomen suchasnoi tsyvilizatsii* [Social work as a phenomenon of modern civilization]. TVPK "ZBRUCH". [in Ukrainian]
8. Polishchuk, V.A., & Yankovych, O.I. (2009). *Istoriia sotsialnoi pedahohiky ta sotsialnoi roboty* [History of social pedagogy and social work]. TDPU. [in Ukrainian]
9. Popovych, H.M. (2004). *Umovy instytutstyalizatsii sotsialnoi roboty v Ukraini* [Conditions for the institutionalization of social work in Ukraine]. Extended abstract of Candidate dissertation. Kyiv. [in Ukrainian]
10. Rozhanska, N.V. (2017). *Zahalna sotsiologichna teoriia* [General sociological theory: textbook]. Vyd-vo ChNU im.Petra Mohyly. [in Ukrainian]
11. Selivanova, O.O. (2008). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy* [Modern linguistics: directions and problems]: Dovkillia-K. 7[in Ukrainian]
12. Cemyhina, T.V. (2015). *Mizhnarodna sotsialna robota: hlobalni priorytety sotsialnoho rozvytku i nove vyznachennia sotsialnoi roboty* [International social work: global priorities of social development and a new definition of social work]. *Bulletin of the Ukrainian Academy of Social Sciences*, 1-2, 6-11. [in Ukrainian]
13. Tyshchenko, O.V. (2013). *Sutnist sotsialnoi roboty yak skladovoi sotsialnoho zabezpechennia* [The essence of social work as a component of social security]. *Scientific works of the National Aviation University. Ser.: Air and Space Law*, 3 (28), 97–101. [in Ukrainian]
14. Shynkaruk, V.I. (Ed.). (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Abrys. [in Ukrainian]
15. Furman, A.V., & Pidhurska, M.V. (2014). *Istoriia sotsialnoi roboty* [History of social work]. TNEU. [in Ukrainian]

Статус статті:

Отримано: 31.03.2025 Прийнято: 02.05.2025 Опубліковано: 05.05.2025

Pryimak Oleh

Doctor of History, Professor
Professor in the Department of Philosophy, Public Management and Social Work
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Masiuk Oleh

Doctor of Philosophical Sciences, Assistant Professor
Professor in the Department of Philosophy Public Management and Social Work
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Boiko Ganna

PhD in Psychology, Associate Professor
Department of Philosophy, Public Management and Social Work
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

SEMANTICS AND ETYMOLOGY OF THE CONCEPT «SOCIAL WORK»

Abstract. The starting point in the outlined relevance of the article is the thesis that the study of the genesis of the conceptual and categorical base is an integral part of the methodology of any science, including social work. It is in this vein that the authors have determined the theoretical and practical significance of highlighting the issue of the origin and evolution of the essence of the concept of «social work». The purpose of the publication is to study the semantics and etymology of the concept of «social work». The methodological basis of the article was an interdisciplinary cognitive approach, the principles of impartiality, objectivity, and historicism. Their implementation became possible through the use of methods of induction, deduction, logical, historical, synthesis, classification, retrospective, prosopography, narrative, as well as etymological, semantic, and cognitive analysis. The article characterizes the complex of prerequisites for the institutionalization of the conceptual nomination «social work». It was formed in the second half of the 19th century. in the context of the transformation of socially oriented practices from voluntary-optional to professional ones, the recognition by scientists of previous names as outdated and not meeting the needs of the time. The analysis revealed the conditions and reasons for choosing the concept of «social work» as a marker of socially oriented practices from a semantic series of similar names. The process of its popularization, distribution, and adoption in the relevant professional lexicon during the 20th century was studied. Much attention is devoted to the problem of institutionalization, semantic and etymological evolution of the concept of «social work» in Ukraine.

Keywords: social work, semantics, etymology, social medicine, social pedagogy.